

МЕЃУНАРОДЕН УНИВЕРЗИТЕТ ВИЗИОН
ИНСТИТУТ ЗА ОПШТЕСТВЕНИ НАУКИ

UNIVERSITETI NDËRKOMBËTAR VIZION
INSTITUTI I SHKENCAVE SOCIALE
Публикации - Publikimet

INTERNATIONAL VISION UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

ULUSLARARASI VİZYON ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Publications - Yayınları

1914-2024

MAKEDONYA'DA TÜRKÇE EĞİTİM

***TARİHSEL VE SOSYO-KÜLTÜREL
GELİŞMELER***

**Prof. Dr.
Fadıl HOCA**

**Prof. Dr.
Abdülmecit NUREDİN**

Kuzey Makedonya – Gostivar, 2024

Yazarlar

Prof. Fadıl HOCA & Prof. Dr. Abdülmecit NUREDİN

Uluslararası Vizyon Üniversitesi –**Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları, No. 1**

Kuzey Makedonya – Gostivar

Editör

Prof. Dr. Ahmet Vecdi CAN

Akademik Tashih

Prof. Dr. Yusuf HAMZAOĞLU

Prof. Dr. Osman EMİN

Lektr

Dr. Melek NUREDİN

Kapak Tasarım

Doç. Dr. İlker ALİ

Tasarım Uygulama

Mr. Yekin ABAZ

Basımevi

Print Factory DOOEL Skopje

Yayın yeri ve yılı

Gostivar – Kuzey Makedonya, 2024

Tiraj:

500

İTHAF

Bu eser, Makedonya’da Türkçe eğitimin yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılması uğrunda kararlılıkla çalışan tüm Makedonya Türklerine; bu ideal için canlarını feda eden aziz şehitlerimize; Türkçe’nin eğitim, kültür ve toplumsal hayattaki varlığını korumak adına özveriyle mücadele eden kıymetli öğretmenlerimize, okul müdürlerimize Türkçe’nin bu coğrafyada bir değer ve Bayram olarak yaşaması için çaba harcayan, anadilde eğitimin Anayasa ile teminat altına alınmasında katkı sağlayan değerli siyasilerimize, bu süreçte Türkçe eğitimin sağlanması için hukuk mücadelesi veren ve açlık grevine giden cesur velilerimize, Türkçe eğitim alabilmek için kilometrelerce yürüyerek okula giden fedakâr öğrencilerimize; anadilde eğitimin gelişmesine destek veren Anavatanın değerli Kurum ve Kuruluşlarına, Bilimsel çalışmalarıyla Türkçe’nin toplumsal hafızasının oluşmasına katkı sağlayan akademisyenlere ve Türkçe’nin bilim dili seviyesine yükselmesine ve bu coğrafyada Türkçeyi akademik düzeyde yaşatma idealine gönül vermiş tüm vizyoner bilgiler ithaf edilmiştir.

KISALTMALAR

A. J.: Arhiv Jugoslavije (Yugoslavya Arşivi)

DARM: Државен Архив на Република Македонија
(Makedonya Cumhuriyeti Devlet Arşivi)

DAKS: Drzavni Arhiv Kraljevine Srbije
(Sırp Krallığı Devlet Arşivi)

SHS: Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı

SFRJ: Socijalisticka Federativna Republika Jugoslavija (Sosyalist
Federal Yugoslavya Cumhuriyeti)

ÖNSÖZ

Bu eser, 1914-2024 yılları arasında Makedonya’da Türkçe eğitimin kronolojik olarak, tarihsel gelişimini, dönüşümünü ve mevcut durumunu ele alarak Türkçe eğitiminin bölgedeki kültürel, sosyal ve siyasi etkilerini anlamayı hedefleyen bir çalışma olarak kaleme alınmıştır. Bu eserin yazılmasının temel amacı, Türkçe eğitimin yalnızca bir dil öğretim aracı olmadığını, aynı zamanda bir kimlik taşıyıcısı ve kültürel varoluş mücadelesinin önemli bir parçası olduğunu vurgulamaktır. Bu doğrultuda, Türkçe eğitimin tarihsel kaydını tutarak, geleceğe yönelik farkındalık oluşturacak bir bilgi kaynağı oluşturmak ve toplumsal hafızayı güçlendirmek hedeflenmiştir. Ayrıca, bölgedeki eğitim süreçlerine yönelik politikaların oluşumuna ışık tutarak, anadilde eğitimin evrensel bir eğitim hakkı olarak değerlendirilmesi gerektiğine dair bir perspektif kazandırmak amaçlanmıştır.

Kitabın araştırılması ve yazımı sırasında çeşitli zorluklarla karşılaşılmıştır. Öncelikle, bu çalışma, 1914 yılından günümüze kadar uzanan bir zaman dilimini kapsayan ve Türkçe eğitimin tarihsel sürecini ele alan ilk kapsamlı eser olması nedeniyle metodolojik ve kaynak temelli benzersiz sorunlar barındırmıştır. Alandaki literatürün yetersizliği, özellikle böylesine uzun bir dönemi kapsayan bir çalışmanın daha önce yapılmamış olması, araştırmayı zorlaştıran temel unsurlardan biri olmuştur.

Arşiv taramaları sırasında ülke ve bölge devlet arşivlerine erişimde yaşanan bürokratik sınırlamalar, araştırma süresinin ciddi şekilde uzamasına neden olmuştur. Bazı belgelerin savaşlar, siyasi krizler veya doğal afetler nedeniyle zarar görmesi ya da eksik ve dağınık halde bulunması, araştırma sürecini daha da zorlaştırmıştır.

Özellikle erken dönemlere ait Türkçe eğitime dair kaynakların sınırlı olması, bu boşluğun doldurulabilmesi için yoğun ve titiz bir araştırma sürecini zorunlu kılmıştır.

Ayrıca, Kitapta kullanılan 15 farklı dilden kaynak, 533 dipnot ve farklı 200 bibliyografik kaynak eser, Türkçe eğitimin bölgedeki kültürel, sosyal ve siyasi etkilerini daha geniş bir perspektiften değerlendirme imkanı sunmuştur. Bu bağlamda, araştırmamız yalnızca akademik bir çalışma olmanın ötesinde, alanda yapılan ilk kapsamlı araştırma olarak bilim dünyasına önemli bir katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Dil ve terminoloji açısından karşılaşılan sorunlar da çalışmanın öne çıkan zorluklarından biridir. Bölgedeki Slav dilleri, Osmanlı Türkçesi ve modern Türkçe gibi farklı dil sistemlerinin yanı sıra İngilizce, Fransızca, İtalyanca, ve Almanca gibi uluslararası dillerde yazılmış kaynaklar arasındaki tutarlılığı sağlamak, titiz bir analiz sürecini gerekli kılmıştır. Bu süreçte, hem yerel hem de uluslararası dillerin tarihsel ve kültürel bağlamlarını göz önünde bulundurmak, çalışmanın bilimsel niteliğini artırmak için büyük önem taşımıştır.

Makedonya’da Türkçe eğitimin tarih boyunca geçirdiği siyasi değişimlerin eğitime etkisini objektif bir şekilde ele almak da çalışmanın diğer önemli bir boyutunu oluşturmuştur. Bölgede yaşanan siyasi değişimlerin, Türkçe eğitimin niteliği ve yaygınlığı üzerindeki etkilerini doğru bir şekilde analiz etmek, ciddi bir metodolojik ve analitik çaba gerektirmiştir. Çeşitli rejimlerin eğitim politikalarının farklı dönemlerdeki etkileri, tarihsel bağlamda ele alınmış ve bu politikaların Türkçe eğitime olan yansımaları detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Bu çalışma, 1914 yılını temel alarak, Osmanlı Devleti’nin Balkanlar’dan çekilmesinin ardından, bu coğrafyada yaşayan Türk ve Müslüman nüfusun kimlik mücadelesi ile azınlık statüsünün getirdiği zorluklarla yüzleştiği süreci inceleyerek, bu bağlamda, Türkçe eğitime yönelik değişiklikler ve bu değişimlere karşı verilen mücadele, çalışmanın odak noktalarından birini oluşturmaktadır.

Makedonya’da Türkçe eğitimin devam ettirilmesi çabaları, bölgenin tarihsel ve siyasi değişim süreçleriyle şekillenmiştir. Öncelikle Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı (SHS Krallığı), ardından Bulgaristan ve Krallık Yugoslavya dönemlerinde uygulanan politikalar, bu sürecin ilk aşamalarını oluşturmuştur.

İkinci Dünya Savaşı sırasında Bulgar yönetiminin etkisiyle devam eden bu süreç, Yugoslavya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti’nin politikaları doğrultusunda yeniden yapılanmış ve nihayetinde Makedonya’nın bağımsızlık kazanmasının ardından günümüze kadar uzanan bir dönüşüm yaşamıştır. Her bir dönemde Türkçe eğitimin korunması ve geliştirilmesi yönündeki çabalar, bu çalışmada ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

Osmanlı’nın ardından gelen dönemde, bölgede yaşayan Türk ve Müslüman toplulukların eğitim hakları giderek sınırlanmış, Türkçe okullar kapatılmış ya da devletin baskısı altında faaliyet göstermeye zorlanmıştır. Ancak her şeye rağmen, Türk toplumu dilini ve kültürünü korumak için özverili bir mücadele yürütmüş; medreseler, camiler, cemiyetler, siyasi partiler, dernekler ve kültürel kurumlar aracılığıyla bu eğitim faaliyetlerini desteklemeye çalışmıştır.

II. Dünya Savaşı sonrasında, Makedonya Cumhuriyeti, Yugoslavya Sosyalist Federatif Cumhuriyeti çatısı altında yeniden yapılandırılmış ve bu dönemde Türkler ile diğer azınlık gruplarına yönelik anadilde eğitim hakkının sağlanmaya başlanması dikkat çekici bir gelişme olarak öne çıkmıştır. Yeni yönetim, Türk topluluğunun dil ve kültürel haklarını koruma yönünde bazı adımlar atmış, bu çerçevede belirli okullarda Türkçe eğitimin yeniden başlatılmasına olanak tanımıştır.

Özellikle 1944 yılından itibaren, Türkçe eğitim, Makedonya’daki Türk topluluğu için kültürel kimliğin korunması ve kendini ifade etme aracı olarak büyük bir önem kazanmıştır. Bu sayede, Türk çocukları kendi anadillerinde eğitim alma imkanına kavuşmuş ve Türkçe, hem bir eğitim dili hem de kültürel aktarımın temel unsurlarından biri haline gelmiştir.

Bu süreç, Makedonya'daki Türk toplumunun dilini ve kültürünü yaşatma çabalarının somut bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Ancak, Yugoslavya döneminde bile Türkçe eğitimin tam anlamıyla yaygınlaştığını söylemek mümkün değildir. Devletin kontrolü altında yürütülen eğitim faaliyetleri, Türk toplumunun kültürel kimliğini korumakla sınırlı kalmış, dilin geliştirilmesi ve eğitimin kalitesi gibi alanlarda sınırlamalar devam etmiştir.

Bu yıllarda yetişen Türk nesiller, dil ve kültür açısından güçlenmiş olsalar da bu eğitim sistemiyle kalitenin yükseltilmesi konusunda yeterli gelişme sağlanamamıştır.

Yugoslavya'nın dağılmasının ardından bağımsız bir devlet haline gelen Makedonya, çokkültürlü ve çok etnik yapısını koruma taahhüdüyle yol almıştır. Ancak bu dönemde Türkçe, anadilde eğitim hakkı bağlamında mücadele konusu olmaya devam etmiştir. Yeni devletin ekonomik ve siyasi zorluklarla karşı karşıya olduğu bu yıllarda, azınlık hakları ve Türkçe eğitim konusunda kayda değer bir gelişme sağlanamamıştır.

2001 yılında yapılan Ohrid Çerçeve Anlaşması, Makedonya'da azınlık haklarının korunması ve geliştirilmesi açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu anlaşma çerçevesinde azınlıkların eğitim haklarına yönelik bazı reformlar gerçekleştirilmiş ve Türk toplumunun eğitim hakları hukuki güvence altına alınmaya çalışılmıştır. Ancak, söz konusu anlaşma Türkçe eğitimin gelişimi açısından bir kilometre taşı niteliği taşısa da, özellikle Doğu Makedonya'da uygulamada yaşanan sorunlar günümüze kadar devam etmiştir.

2008 yılında zorunlu lise (ortaöğretim) eğitimine geçilmesi ve Avrupa Birliği'ne uyum süreci kapsamında yapılan reformlar, Türkçe eğitimde yeni bir ivme kazandırmıştır. Ancak, ekonomik yetersizlikler ve siyasi irade eksikliği yanı sıra, öğretmen eksiklikleri ve modern ders materyallerine olan ihtiyaç, bu dönemde de Türkçe eğitimin önündeki başlıca engeller olarak kalmıştır.

Ayrıca, bu dönemde Türkiye’den gelen desteklerin ve Türkiye ile yapılan eğitim işbirliklerinin, bölgede Türkçe eğitimin sürdürülebilmesine önemli katkılar sağladığı bir gerçektir.

21.yüzyılın başlarından itibaren, Makedonya’da Türkçe eğitim sisteminde önemli değişiklikler meydana gelmiş; dijital eğitim materyalleri, modern öğretim yöntemleri ve yeni müfredatların geliştirilmesiyle Türkçe eğitimin kalitesinde gözle görülür bir artış olmuştur. Bugün Makedonya’da hem ilkokuldan üniversiteye kadar uzanan bir eğitim zincirinde Türkçe eğitim imkânı sunulmakta, hem de Türkiye ile yapılan işbirlikleri sayesinde Türkçe eğitimin geleceği için olumlu adımlar atılmaktadır.

Bu eser, 1914-2024 yılları arasında Makedonya’daki Türkçe eğitimin her bir dönemini inceleyerek, bu sürecin zorluklarını, başarılarını ve gelecek için sunduğu fırsatları ortaya koymaktır. Makedonya’daki Türk toplumunun kültürel kimliğini koruma mücadelesinin en temel aracı olan Türkçe eğitim, bugün hâlâ güçlü bir azınlık bilinci oluşturmak ve toplumsal dayanışmayı sürdürmek için kritik bir role sahiptir. Bu bağlamda, çalışmamızın sadece akademik çevrelerde değil, aynı zamanda kültürel kimliğini yaşatma çabası içinde olan Makedonya Türkleri için de anlamlı bir kaynak olacağını umut ediyoruz.

Makedonya’da 1914’ten 2024 yılına kadar, Türkçe eğitimin tarihsel süreçteki gelişimini irdelendiği bu eser, aynı zamanda Balkanlar’daki diğer Türk toplulukları için de yol gösterici bir nitelik taşıyacağı inancındayız. Bu eser, bölgedeki Türkçe eğitim faaliyetlerinin geçmişten günümüze kadar geçirdiği evrimi, karşılaştığı zorlukları ve bugünkü durumunu derinlemesine analiz ederek, Türk dilinin ve kültürünün Balkanlar’daki varlığını devam ettirme çabalarının bir belgesi olacaktır.

İki bölümden oluşan bu eserin birinci bölümünde, İki Dünya Savaşı arasındaki dönemde Makedonya’da eğitim ve Türkçe eğitimin durumu kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır.

Balkan Savaşları sonrası Sırp yönetiminin uyguladığı eğitim politikaları, özellikle farklı milliyetlerin eğitime erişimi üzerindeki sınırlamaları ve Türkçe eğitim üzerindeki baskıları detaylandırılmıştır. SHS Krallığı dönemi, eğitim sisteminin yeniden yapılandırılması, hızlandırılmış eğitim programları ve öğretmen kadrolarının denetimi gibi uygulamalarla tartışılmıştır. Ayrıca, 1921 yılından itibaren getirilen Vidovdan Anayasası'ndan 6 Ocak Diktatörlüğü'ne kadar süren süreçte, eğitim politikalarının ulusal kimlikler üzerindeki etkileri ve Türkçe eğitimin statüsüne dair değişimler analiz edilmiştir. Monarşik diktatörlük döneminde ise Türkçe eğitimin mevcut durumu, eğitim kurumlarının statüsü ve okuryazarlık oranları detaylı bir şekilde incelenmiştir. Son olarak, Bulgar işgali ve ulusal kurtuluş savaşı döneminde eğitim alanında yaşanan değişiklikler, Türkçe eğitimin karşılaştığı zorluklar çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Eserin ikinci bölümünde ise, Yugoslavya'nın kuruluşundan günümüze kadar geçen süreçte, Makedonya'da Türkçe eğitimin tarihsel gelişimi ele alınmıştır.

Bu bölümde, İkinci Dünya Savaşı dönemindeki sosyo-politik yapının Türkçe eğitime etkileri ve halk kurtuluş savaşı sonrasında gerçekleştirilen eğitim faaliyetleri ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Ayrıca, 1944 yılından itibaren Türkçe ilköğretim ve lise eğitiminin gelişimi, farklı bölgelerde açılan okulların tarihsel ve kurumsal yapısı ile birlikte ele alınmış, yükseköğretim düzeyinde Türkçe eğitimin mevcut durumu değerlendirilmiştir.

Beklentimiz, bu kitabın akademik ve eğitimsel bir referans kaynağı olmasının yanı sıra Türkçe eğitimin tarihsel önemine dair bir farkındalık yaratmasıdır. Kitapta sunulan istatistiksel ve kronolojik verilerin, hem akademik araştırmalara hem de eğitim politikalarına rehberlik etmesi öngörülmektedir. Bunun yanı sıra, Türkçe eğitimin Makedonya'daki Türk toplumu için bir kimlik taşıyıcısı ve kültürel varoluşun vazgeçilmez bir unsuru olduğunu vurgulamasıyla, toplumsal aidiyet duygusunun güçlenmesine katkıda bulunması beklenmektedir.

Çalışmamız 1914-2024 yıllarını kapsayan 110 yıllık çok uzun bir dönemi kapsadığı için, bu konuda ilerde daha çok ve daha farklı çalışmaların yapılmasına imkan sunmaktadır.

Elbette gelecekte bu önemli konu üzerinde değişik görüşler hatta farklı fikirler bile olabilecek. Ancak, tüm yapılacak olan çalışmaların Makedonyada Türk eğitim tarihinin aydınlatılması için katkıda bulunması icab edecektir. Devlet arşivlerini araştırıp yeni bulguların ortaya çıkması durumunda, bu konuda yeni çalışmaların yapılması mümkün olacaktır.

Bu çalışmanın nihai amacı ise, Türkiye dışında Balkanlarda - Makedonyada Türkçenin bir asırdan fazla süredir verdiği varlık mücadelesi neticesinde, anaokulundan başlayarak ilkokul, lise ve akademik seviyede bir bilim dili olarak günümüzde dahi etkinliğini sürdürmesini vurgulamak ve Makedonya'da Türkçe eğitime ilişkin farkındalık oluşturmaktır.

Ayrıca, Türkçe eğitimin gelişimine katkı sağlayarak, bu alanda gelecekte gerçekleştirilecek çalışmalara kaynak eser ve rehber niteliğinde bir referans oluşturmayı hedeflemektedir.

Çalışmamız, bu doğrultuda tüm kamuoyunun ve akademisyenlerin ilgisine sunulmaktadır.

**Prof. Dr.
Fadıl HOCA**

**Prof. Dr.
Abdülmecit NUREDİN**

**Gostivar – Kuzey Makedonya
21 Aralık 2024**

İÇİNDEKİLER

I.BÖLÜM:

İKİ DÜNYA SAVAŞI ARASINDA MAKEDONYA'DA EĞİTİM VE TÜRKÇE EĞİTİMİN DURUMU

A. BALKAN SAVAŞLARI SONRASI MAKEDONYA'DA SIRP EĞİTİM POLİTİKASI VE GENEL EĞİTİM DURUMU (1912-1918)..... 27

1. Balkan Savaşları Sonrası Eğitim Durumuna Genel Bakış 27
 - 1.1. Türk Orta ve Meslekî Okulları 29
 - 1.2. Yunan Orta Okulları 29
 - 1.3. Rumen Orta ve Meslekî Okulları..... 29
 - 1.4. Amerikan Kadın Okulu 30
 - 1.5. Sırp Orta ve Meslekî Okulları 30
 - 1.6. Egzarşik Orta ve Meslekî Okulları 30
2. Eğitim Sisteminin Düzenlenmesine Yönelik İlk Adımlar ve
Büyük Sırp Eğitim Politikasının Temel Eğilimleri..... 31
3. 1913-1915 Eğitim-Öğretim Yıllarında Makedonya'da Eğitimin
Genel Durumu..... 34
 - 3.1. 1914/15 Eğitim-Öğretim Yılında Eğitim Durumu 39
 - 3.2. 1914/15 Eğitim-Öğretim Yılıının Zorlukları ve Gelişmeler. 39
 - 3.3. Savaş Koşullarında Eğitim 41
4. Batı Makedonya'da Eğitim Durumu 45

B. SIRP EĞİTİM OTORİTESİNİN MAKEDONYA'DA FARKLI MİLLİYETLERİN EĞİTİMİNE YÖNELİK YAKLAŞIMI 48

1. Türk Milliyetine Mensup Çocukların Eğitimi Sorunu: Anadilde
Eğitim Hakkının İhlali 48

2. Diğer Yabancı Okulların Durumu.....	50
2.1. Yunan Okulları ve Eğitim Politikaları.....	51
2.2. Rumen Okullarına Özeklik Tanınması	51
2.3. Makedonya Geneline Eğitim Uygulamaları ve Karşılaşılan Zorluklar	52
2.4. Tetovo'daki Rumen Okulunun Durumu.....	53
2.5. Sırp Dili Eğitimi ve Başarısızlık.....	54
3. Türk Kökenli Çocukların Eğitim Sorunları.....	54
3.1. Balkan Savaşları Sonrası Türk Okullarının Durumu.....	58
4. Sırbistan Krallığının Sona Ermesi ve Bulgar Hakimiyeti Döneminde Türkçe Eğitimin Durumu (1915-1918).....	62
4.1. Birinci Dünya Savaşı Sürecinde Makedonya'da Türkçe Eğitimin Durumu.....	65
C. SHS KRALLIĞI DÖNEMİNDE MAKEDONYA'DA EĞİTİM UYGULAMALARI VE TÜRKÇE EĞİTİMİN DURUMU (1918-1929).....	69
1. Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı'nın Eğitim Politikası ve Devlet Eğitimi	69
Ç. SHS KRALLIĞI'NIN MAKEDONYA'DAKİ EĞİTİM POLİTİKASI.....	73
1. Birinci Dünya Savaşı Sonrası Eğitim Sisteminin Yeniden Yapılandırılması.....	76
1.1. Gostivar ve Çevresindeki Eğitim Durumu	77
1.2. Kumanova Bölgesindeki Eğitim Durumu	78
1.3. Veles (Köprülü) Bölgesindeki Eğitim Durumu.....	79
1.4. Manastır ve Mariovo Bölgesi'ndeki Eğitim Durumu.....	81
1.5. Manastır Şehrindeki Okulların Durumu	82
1.6. Diğer Bölgelerdeki Eğitim Durumu	83
2. Hızlandırılmış Eğitim Programı ve Karşılaşılan Zorluklar	83
3. Ortaokullarda Eğitim ve Savaşın Etkileri.....	85
4. Türkçe Eğitimin Durumu	85
5. Londra Balkan Komitesi'nin SHS Krallığı'ndaki Azınlık Haklarını Savunması.....	86

**D. SHS YÖNETİMİNDE MAKEDONYA'DAKİ OKULLAR
(1918-1929) VE TÜRKÇE EĞİTİM VEREN OKULLARIN
STATÜSÜ 88**

1. Makedonya'daki İlkokulların Durumu (1918-1929).....	88
2. Halk (İlk) Okulları.....	89
3. SHS Krallığı'nda Ortaokulların Gelişimi ve Yapısı	92
4. Öğretmen Okulları ve İlköğretim Kurumlarının Gelişimi	95
5. Okul Binalarının Mülkiyeti ve Statüsü	99
5.1. 1922/23 Eğitim-Öğretim Yılı	99
6. Okul Binalarının Mülkiyeti	100
7. İlköğretim Okulları ve Sınıf Dağılımı: 1921-1929 Dönemi....	102

**E. SHS OKULLARINDA EĞİTİM DİLİ OLARAK TÜRKÇE
EĞİTİMİN DURUMU (1922-1929)..... 103**

1. İlköğretim Okullarındaki Eğitim Kadrosu ve Öğretmenlerim Etnik Yapısı	107
2. Milliyetler ve Sosyal Yapılarına göre Öğrenci Sayıları	108
3. Makedonya'da Ortaokulların Durumu (1918-1929).....	113
3.1. Liseler, Eğitim Kadrosu ve Öğrenci Sayısı	113
3.2. Ortaokul Eğitimi veren Okullarda Öğrenci Sayısındaki Artış.....	115
3.3. Kapanan Liseler ve Sebepleri	116
3.4. Eğitim Şartları ve Kurs Sisteminin Uygulanması.....	116
4. Makedonya'da 1919 Yılından İtibaren Türkçe ve Diğer Dillerde Eğitim Veren Okullar.....	123
4.1. Türkçe Eğitimin Durumu ve Türkçe Eğitim Talepleri	123
4.2. Eğitim Zorunluluğuna Uymama ve Cezalar	125
4.3. Türkçe Eğitim Taleplerine Karşı Yetkililerin Tutumu	126
4.4. Üsküp Kral Aleksandar Medresesi (Büyük Medrese).....	130
4.5. Çeşitli Misyon Okulları	135

**F. MONARŞİK DİKTATÖRLÜK DÖNEMİNDE
MAKEDONYA'DA EĞİTİM VE OKURYAZARLIK
DURUMU (1929-1941)..... 136**

1. Monarşi Döneminde Eğitim Öğretim Alanındaki Gelişmeler . 136
2. Monarşi Döneminde Eğitim-Öğretim Kurumlarının Statüsü ve Türkçe Eğitime Yönelik Uygulamalar..... 138
 - 2.1. İlkokullar 138
 - 2.2. Halk Meslek Okulları 140
 - 2.3. Ortaokullar..... 141
 - 2.4. Klasik Liseler..... 141
 - 2.5. Meslek Okulları 144
 - 2.6. Üsküp'teki Öğretmen Okulu 145
 - 2.7. Gazi İsa Bey Medresesi - Üsküp 148
 - 2.8. Felsefe Fakültesi 149
3. Monarşi Döneminde Türk Aydınının Türkçe Eğitim Faaliyetleri ve Katkıları: 150
 - 3.1. Abdülhakim Hikmet Doğan'ın Makedonya'daki Eğitim Hizmetleri 150
 - 3.2. Abdülhakim Hikmet'in Eğitimle İlgili Faaliyetleri..... 152
 - 3.3. Abdülhakim Hikmet'in Eğitimle İlgili Eserleri ve Metotları 153

**G. BULGAR İŞGALİ VE ULUSAL KURTULUŞ SAVAŞI
DÖNEMİNDE MAKEDONYA'DA EĞİTİM ve TÜRKÇE
EĞİTİMİN DURUMU (1941-1944)..... 155**

1. Okul Sistemi..... 160
2. Okul Öncesi Eğitim..... 161
3. 1941-1942 Eğitim Yılında Öğrenci Sayıları 161
4. Türkçe Eğitime Yönelik Uygulamalar 162
5. Yücel Teşkilatı ve Makedonya Türklerinin Kimlik Mücadelesi..... 163
 - 5.1. Yücel Teşkilatı Hakkında Görüş ve Öneriler 166

II. BÖLÜM

YUGOSLAVYA’NIN KURULUŞUNDAN GÜNÜMÜZE KADAR MAKEDONYA’DA TÜRKÇE EĞİTİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ (1944-2024)

A. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI DÖNEMİ VE SONRASI EĞİTİM SÜRECİ 169

1. Sosyo-Kültürel Gelişim 169
2. İkinci Dünya Savaşı’nda Makedonya’daki Sosyo-Politik Yapı ve
Direniş Dinamikleri 171
3. AVNOY (Yugoslavya Anti-Faşist Ulusal Kurtuluş Komitesi) ve
Yugoslavya’nın Federatif Yapılanması 172
4. ASNOM’un Kuruluşu (Makedonya Anti-Faşist Ulusal Kurtuluş
Meclisi) 173
5. II. Dünya Savaşı’nda Makedonya Türklerinin Halk Kurtuluş
Savaşına Katılımı 174
 - 5.1. Direnişin İlk Adımları ve Üsküp Türklerinin Halk Kurtuluş
Savaşına Katılımı 175
 - 5.2. Gostivar ve Yöresi Türklerinin Halk Kurtuluş Savaşına
Katılımı 176
 - 5.3. Manastır Türklerinin Halk Kurtuluş Savaşına Katılımı 177
 - 5.4. Doğu Makedonya Türklerinin Halk Kurtuluş Savaşına
Katılımı 178
 - 5.5. Halk Kurtuluş Savaşında Makedonyalı Türk Kadınların
Katkıları 182
 - 5.6. Makedonya Türklerinin Halk Kurtuluş Savaşındaki Yeri ve
Kazanımları 184

**B. HALK KURTULUŞ SAVAŞI SONRASI YUGOSLAVYA’DA
EĞİTİM FAALİYETLERİ VE MAKEDONYA’DAKİ
UYGULAMALAR 187**

1. Okuryazarlık Kursları ve Türklerin Katılımı	188
2. Makedonya’nın Bazı Bölgelerinde Türklerin Okuryazarlık Kurslarına Katılımı (1946-1950)	191
2.1. Manastır:	191
2.2. Resne:	191
2.3. Ustrumca:	191
2.4. Radoviş:	192
2.5. Üsküp:	192
2.6. Topolnica:	192
2.7. Sveti Nikole:	193
2.8. Koçana:	193
2.9. Gevgeli:	193
3. Öğretmen Kursları ve Türklerin Katılımı	195
4. Makedonya Türklerinin Öğretmen Kurslarına Katılımı	198
5. Makedonya’da Öğretmen Okullarının Kurulması	203
6. Yaz Dönemi Öğretmen Kursları ve Öğretmen İhtiyacının Giderilmesi Çabaları	204
7. Ortaokullar İçin Öğretmen Kursları	205
8. Ortaokul Seviyesinde Öğretmen Kursları ve Türklerin Katılımı	206

**C. MAKEDONYA’DA TÜRKÇE İLKÖĞRETİM EĞİTİMİNİN
GELİŞİMİ..... 208**

1. 1944’ten Sonra Makedonya’da İlkokul Eğitimi Alanında Reformlar ve Kurumsallaşma Süreci	211
1.1. 1944-1950: Eğitimde İlk Reformlar ve Kurumsallaşma Süreci	211
1.2. ASNOM Kararlarının Makedonya Eğitime Etkisi: Anti- Faşist Ulusal Kurtuluş Meclisi’nin Eğitim Alanındaki Kararları	213

1.3. Dil ve Müfredat Gelişimi: Okullarda Kullanılan Dillerin Çeşitliliği; Makedoncanın Eğitimde Kurumsallaşması	215
1.4. Eğitimde Altyapı Çalışmaları ve Okullaşmanın Artırılması.....	216
1.5. Eğitimde İlk Reformlar ve Kurumsallaşma Sürecinin Makedonya'ya Etkisi	217
1.6. Altyapı ve Öğretmen Yetiştirme: İlkokul Sayısının Artırılması ve Öğretmen Yetiştirme Programlarının Uygulanması	218
1.7. Eğitimde Altyapı Geliştirme: İlkokul Sayısının Artırılması ve Fiziksel Altyapının Güçlendirilmesi	219
1.8. Kırsal Bölgelerde Eğitim ve Öğretmenlerin Toplumsal Rolü	220
1.9 Öğretmenlerin Desteklenmesi ve Motivasyonlarının Artırılması.....	220
2. 1944-1950 Döneminde Makedonya'da Eğitim Altyapısı ve Öğretmen Yetiştirmenin Eğitime Katkıları.....	221
3. 1950-1991: Sosyalist Federal Yugoslavya Dönemi Eğitim Politikaları.....	222
3.1. Tek Tip Eğitim Modeli: Sosyalist Yugoslavya'da Standartlaşan Eğitim Yapısının Özellikleri ve İlkokul Eğitime Etkisi ile Türkçe Eğitim Durumu	222
3.2. Sosyalist Federal Yugoslavya'da Tek Tip Eğitim Modeli	222
3.3. Tek Tip Eğitimin İlkokul Eğitime Etkisi.....	223
3.4. Tek Tip Eğitimi Döneminde Türkçe İlkokul Eğitime Etkisi	224
3.5. Yugoslavya'da ilk Türkçe Alfabenin Hazırlanması ve Etkileri	226
3.6. Türkçe Eğitimin Müfredattaki Yeri ve İdeolojik Etkiler...	230

4. 1991 Sonrası: Bağımsızlık ve Yeni Eğitim Reformları	231
4.1. Bağımsızlıkla Gelen Eğitim Politikalarındaki Değişim	232
4.2. 2001 Ohrid Çerçeve Anlaşması ve Azınlık Hakları	233
4.3. Çokdilli Eğitim Uygulamaları: Azınlık Dillerinde Eğitim Hakkı ve 2000’li Yıllarda Türkçe Eğitim Mücadelesi	233
5. 2000’li Yıllarda Türkçe Eğitimin Yasal Zeminde Kazanılması ve Uygulama Süreci.....	234

Ç. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞINDAN GÜNÜMÜZE KADAR MAKEDONYA’DA TÜRKÇE EĞİTİM VEREN

İLKOKULLAR (1944-2024) 237

1. Manastır’da Türkçe İlkokul Eğitimi	237
2. Merkez Jupa’da Türkçe İlkokul Eğitimi	238
2.1 Merkez Jupa- Mustafa Kemal Atatürk İlköğretim Okulu ..	244
2.2 Merkez Jupa- Necati Zekeriya İlköğretim Okulu	244
3. Üsküp’te Türkçe İlkokul Eğitimi	245
3.1. Üsküp-Yaşar Bey İlköğretim Okulu	248
3.2. Üsküp- Petar Zdravkovski Penko İlköğretim Okulu	248
4. Studeniçani Belediyesinde Türkçe İlkokul Eğitimi	249
4.1 Aşağı Koliçan- “Mustafa Kemal Atatürk” İlköğretim Okulu	249
4.2. Çvetova-Köyü Aliya Avdoviç İlköğretim Okulu	250
4.3. Elovo Köyü-Aliya Avdoviç İlköğretim Okulu	251
4.4. Luboš Köyü - Aliya Avdoviç İlköğretim Okulu	251
4.5. Sopište Belediyesi, Drjilovo Köyü- İlkokul Eğitimi	252
5. Gostivar’da Türkçe İlkokul Eğitimi	253
5.1. Gostivar- Mustafa Kemal Atatürk (Petre Jovanovski) İlköğretim Okulu	253
5.2. Gostivar-İsmail Kemali İlköğretim Okulu	255
5.3. Gostivar-Kardeşlik Birlik İlköğretim Okulu	255
6. Vrapçište İlköğretim Okulu	256

7. Kalkandelen’de Türkçe İlkokul Eğitimi	257
7.1. Kalkandelen- İstikbal İlköğretim Okulu.....	257
7.2. Kalkandelen-Bratsvo Migeni İlköğretim Okulu.....	257
7.3. Tearca-Kiril Peyçinoviç İlköğretim Okulu.....	258
8. Kırçova’da Türkçe İlkokul Eğitimi.....	259
8.1. Kırçova-Sande Şteryoski İlköğretim Okulu	259
9. Plasnitsa-Mustafa Kemal Atatürk İlköğretim Okulu	260
9.1. Plasnitsa Belediyesi, Lisiçani Köyü – Yunus Emre İlköğretim Okulu	261
9.2. Plasnitsa Belediyesi, Çolopek Köyü – Yunus Emre İlköğretim Okulu	261
10. Dolneni Belediyesi'nde Debreşte’de Türkçe Eğitim: “Ali Fethi Okyar” İlköğretim Okulu.....	261
11. Ohri’de Türkçe İlkokul Eğitimi.....	262
11.1. Ohri- Kardeşlik Birlik İlköğretim Okulu.....	263
12. Stuga’da Türkçe İlkokul Eğitimi.....	264
12.1. Struga - Braka Miladinovtsi İlköğretim Okulu.....	265
13. Resne’de Türkçe İlkokul Eğitimi	266
13.1. Resne- Mite Bogoeski İlköğretim Okulu.....	266
13.2. Resne,Tsarev Dvor Köyü- Braka Miladinovtsi İlköğretim Okulu	267
14. Pirlepe’de Türkçe İlkokul Eğitimi.....	268
14.1. Kanatlar Köyü- Kiril ve Metodiy İlköğretim Okulu	268
14.2. Budaklar Köyü- Braka Miladinovtsi İlköğretim Okulu	269
15. Köpürlü’de Türkçe İlkokul Eğitimi	269
16. Kiliseli’de Türkçe İlkokul Eğitimi	270
17. Radoviş’te Türkçe İlkokul Eğitimi.....	271
17.1. Radoviş-Kırste Petkov Misirkov İlköğretim Okulu	272
17.2. Kocalı ve Alikoç - Kırste Petkov Misirkov İlköğretim Okulu	273
17.3. Pırnalı- Nikola Karev İlköğretim Okulu.....	273
17.4. Topolnitsa- Nikola Karev İlköğretim Okulu	274
17.5. Buçim- Nikola Karev İlköğretim Okulu.....	275

18. İştup'te Türkçe İlkokul Eğitimi.....	276
18.1. Poçuval - Tošo Arsov İlköğretim Okulu	276
18.2. Şaşıvari - Gotse Delçev İlköğretim Okulu	277
18.3. Seltse - Vanço Prke İlköğretim Okulu.....	277
19. Valandova'da Türkçe İlkokul Eğitimi.....	278
19.1. Valandova Belediyesi, Çalık Köyü – Namık Kemal İlköğretim Okulu	279
19.2. Valandova Belediyesi, Kalkova Köyü 29 Kasım İlköğretim Okulu	281
19.3. Valandova Belediyesi, Bahçebosu Köyü Yeni Gün İlköğretim Okulu	281
19.4. Valandova Belediyesi, Kızıldoğan Köyü Tsvetan Dimov İlköğretim Okulu	282
19.5. Valandova Belediyesi, Dedeli Köyü Moşa Piyade İlköğretim Okulu	282
20. Ustrumca'da Türkçe İlkokul Eğitimi	283
20.1. Ustrumca - Marşal Tito İlköğretim Okulu.....	283
20.2. Ustrumca, Bansko Köyü- Marşal Tito İlköğretim Okulu.....	284
20.3. Ustrumca, Dorlombas Köyü- Dame Gruev İlköğretim Okulu	285
21. Konçe'de Türkçe İlkokul Eğitimi	285
22. Doyran Belediyesi'nde Türkçe Eğitim: Koço Ratsin (Yeni Gün) İlköğretim Okulu.....	286
23. Bosilovo Belediyesinde Türkçe İlkokul Eğitimi.....	288
23.1. Bosilovo Belediyesi, İlovitsa Köyü Kiril Metodiy İlköğretim Okulu	288
24. Vasilevo Belediyesinde Türkçe İlkokul Eğitimi	289
24.1. Vasilevo Belediyesi, Gradaşor Köyü- Gotse Delçev İlköğretim Okulu	290
24.2. Vasilevo Belediyesi, Yüksek Mahalle Köyü- Atanas Niviçanski İlköğretim Okulu	290
24.3. Vasilevo Belediyesi, Angeltsi Köyü-Gotse Delçev İlköğretim Okulu	291

25. Demir Kapı Belediyesinde Türkçe İlkokul Eğitimi	291
26. Karbinci Belediyesinde Türkçe İlkokul Eğitimi	292
26.1. Karbintsi Belediyesi, Kuçitsa Köyü- Strašo Pincur İlköğretim Okulu	293
26.2. Karbintsi Belediyesi, Hocalı Köyü- Strašo Pincur İlköğretim Okulu	293
26.3. Karbintsi Belediyesi, Pıranlı Köyü- Strašo Pincur İlköğretim Okulu	294
26.4. Karbintsi Belediyesi, Kılavuzlu Köyü- Strašo Pincur İlköğretim Okulu	295
27. Kumanova Belediyesinde Türkçe İlkokul Eğitimi.....	296

D. MAKEDONYA’DA TÜRKÇE LİSE EĞİTİMİNİN GELİŞİMİ (1964-2024)..... 302

1. İkinci Dünya Savaşından Günümüze dek Makedonya’da Türkçe Eğitim Veren Liseler.....	304
1.1. Gostivar’da Türkçe Eğitim Veren Liseler	305
2. Kalkandelen’de (Tetova) Türkçe Eğitim Veren Liseler	311
2.1. Nikola Şteyn Sağlık Lisesi	313
3. Üsküp’te Türkçe Eğitim Veren Liseler.....	315
3.1. Cvetan Dimov Lisesi	315
3.2. Dimitar Vlahov Lisesi	316
3.3. Josip Broz – Tito Lisesi	317
4. Merkez Jupa Belediyesinde Eğitim Veren “ATA” Lisesi	317
5. Kırçova Belediyesinde Eğitim Veren “Mirko Maleski” Lisesi	319
6. Resne Belediyesinde Eğitim Veren “Tsar Samoil” Lisesi.....	320
7. Struga Belediyesinde Eğitim Veren “Dr. İbrahim Temo” Lisesi.....	321
8. Radoviş Belediyesinde Eğitim Veren “Kosta Susinov Lisesi” Lisesi.....	322
9. Üsküp İsa Bey Medresesi	323

E. MAKEDONYA’DA YÜKSEKÖĞRETİMDE TÜRKÇE EĞİTİMİN DURUMU	329
1. Üsküp “Kiril ve Metodiy” Üniversitesi Pedagoji Fakültesi – Türkçe Sınıf Öğretmenliği Bölümü	331
2. Üsküp “Kiril ve Metodiy ” Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü	334
3. İştıp “Goce Delçev” Üniversitesi Filoloji Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü	341
4. Kalkandelen (Tetovo) Devlet Üniversitesi, Felsefe Fakültesi, Şarkiyat Bölümü	343
5. Uluslararası Balkan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili Eğitimi ve Öğretmenliği Bölümü	344
6. Uluslararası Vizyon Üniversitesi- Bütün Branşlarında Türkçe Eğitim veren Tek Üniversite.....	345
6.1. Uluslararası Vizyon Üniversitenin Kuruluş Amacı, Misyonu ve Hedefleri	346
6.2. Uluslararası Vizyon Üniversitesi Kuruluşunun Hukuki Dayanağı	347
6.3. Bilimsel Araştırmaların Yayımlanması	350
6.4. Bilimsel Etkinliklerin Düzenlenmesi.....	351
6.5. Balkanlar’da Türkçe Eğitimin Adresi: Uluslararası Vizyon Üniversitesi	353
6.6. Uluslararası Vizyon Üniversitesi’nin Makedonya’daki Devlet Üniversiteleri Türkçe Bölümlerine Yönelik Yaklaşımı	355
SON SÖZ	358
EK. 1.....	358
KAYNAKÇA.....	390

КАУНАКЧА

Yugoslavya Arşivleri

A.J. 66-О.Н. Извештај школског надзорника о прегледу школа у срезу Битољком и пола среза Морихомског, Битољ, 1918.

A.J. 66-О.Н. Извештај о стању школе у срезу Дојранском за школску 1918-1919 годину. Од школског надзорника, Министарства Просвете за Брагалничку област, Београд, Велес, 1919.

A.J. 66-О.Н. Извештај Школског народних Надзорника о стању школе у Велесу и школском срезу Велеском за школску 1918-1919 годину. Од школског надзорника Божидар Д. Радуловића, Министарству Просвете Београд, к. бр. 434, Велес, 1919.

A.J. 66-О.Н. Извештај Школског Надзорника о стању школе у Кумобову и Жеглиговском срезу. Бр. 765, Куманово, 1919.

A.J. 66-О.Н. Извештај Школског Надзорника о стању школе у Горње полошку срезу. Бр. 601, Гостивар, 1919.

A.J. 66-О.Н.-109-114-1921, Пов. Акт. бр.30, 26.VII, 1919, Београд.

A.J. 66 –О.Н.- 58-50, 1919, Наредба П.бр.7084,4, III, 1919.

A.J. 66 –О.Н.- 66-22-51, 1919, Пов. Акт, бр.30, 26 XII, 1919 Скопје.

A.J. 66-53-114-1919.

A.J. 66-О.Н.-109-114-1921, Пов. Акт. О.Н. бр.60, 23.VIII, 1920, Београд.

A.J. 66-7-19-1921.

A.J. 66-7-23-1922.

A.J. 66-8-27-1922, Пов. акт. Ј.Б. бр. 1528, 3.VII 1922, Београд.

A.J. 66-62-161, Пов. Акт. Ј.Б. бр. 5546, 18 XII, Београд, 1923.

A.J. 66-О.Н. Несредена Архивска граѓа, Статистика, Годишни извештаи на околски училишни надзорници за учебната 1923/1924 година.

A.J. 66-О.Н. Несредена Архивска граѓа, Статистика, Годишни извештаи на околски училишни надзорници за учебната 1924/1925 година.

A.J. 66-О.Н. Несредена Архивска граѓа, Статистика, Годишни извештаи на околски училишни надзорници за учебната 1928/1929 година.

Архив Југославије, Београд (Arhiv Jugoslavije): Документи о Коминформу и образовним политикама (AY 837.11).

A.J., 930.12, Београд, Documents on Educational Policies for Minorities.

A.J. Фонд Министарства Просвете, фацс.97. ед.274.

Sırbistan Arşivleri

АС, МП-ПО, 1913 година, несредени архивски материјали.

АС, МП-ПО, 1914 година, несредени архивски материјали.

АС, МП-ПО, писмо под I бр. 238 од 26.IX 1914 година, несредени архивски материјали.

АС, Београд МП-ПО, 1914, писмо бр. 687 од 21. VII 1914. године.

АС, Белград, МП-ПО, документ под бр. 3993 од 16. VII 1915 година, несреден архивски материјал.

АС, Белград МП-ПО, документ под бр. 549 од 22. VII 1915 година, несредени архивски материјали.

Makedonya Arşivi

ДАРМ.01.0084. 0086/464

Kitap ve Makalaler

Abbas Zerrin, Makedonya Türkleri'nin sosyo-kültürel yapısı, Hacettepe Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1997.

А.Б. Остале маџине, Јубиларни зборник живота и рада Срба, Хрвата и Словенаца: 1918-1928. Део 2, Београд, 1929.

Ağanoğlu Yıldırım, II. Dünya Savaşında Yugoslavya'da Bir Direniş Mücadelesi, Yücel Teşkilatı, Rumeli Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği yayınları, 2003.

Ahmetnafi İbrahim, “Gostivar Belediye Lisesi Monografisi,” Gostivar, 2024.

Alexander, Ridson, The Politics of Education in Yugoslavia: The Impact of Socialism on Educational Development in Yugoslavia (1944–1974). New York: Teachers College Press, 1979.

Анатоли Дамјановски, Четарисет години сяободен развој на воспитанието и образованието во Македонија, во книгата: Воспитанието и образованието во Македонија 1943-1983, s.12-48. Андонов, Васил. Учителите и нивната улога во новата држава. Охрид, 1929, s.212.

Banac, Ivo, With Stalin Against Tito: Cominformist Splits in Yugoslav Communism, Cornell University Press, 1988.

Бјелицки, Душан. *Жене у Народноослободилачкој борби Југославије*. Београд: Војноиздавачки завод, 1980.

- Birlik Gazetesi, “Analfabetizmaya Karşı Savaş”, 1 Kasım 1946.
- Birlik Gazetesi, “Manastır'da Analfabe Kursu”, 8 Nisan 1946.
- Birlik Gazetesi, “Üsküp'te Şefkat Kız Sanat Okulu Türk Kadının Yardımında”, 25 Ocak 1947.
- Birlik Gazetesi, “Halk Cumhuriyetimizde Analfabe Kampanyasının Şimdiye Kadar Gösterdiği Neticeler”, 31 Aralık 1947.
- Birlik Gazetesi, “İlkokullar ve Okuma yazma kursları”, 20 Şubat 1948
- Birlik Gazetesi, “Ohri'nin Türkçe Okuma yazma kurslarına Devam Eden 287 kadının 272'si okuryazar oldu”, 20 Mayıs 1948.
- Birlik Gazetesi, “Cumalı Türklerinin Kültür İnkişâfı”, 10 Aralık 1949.
- Birlik Gazetesi, “Koçana Kadın ve Kızları İlerliyor”, 31 Mayıs 1950.
- Birlik Gazetesi, “Radoviş Lisesinin Türk Sınıflarında Başarı İyi”, 13 Şubat 1951.
- Birlik Gazetesi, “Öğretmen Okulumuz.” Üsküp, 20 Ağustos 1954.
- Birlik Gazetesi, “Gostivar Lisesindeki Türk Öğrencilerine İlgi Gerek”, 2 Şubat 1968.
- Birlik Gazetesi, “Bansko Köyü'ndeki Yane Sandanski İlkokulunun Türk Öğrencileri Kitapsız Dergisiz”, 31 Mayıs 1968
- Birlik Gazetesi, “Dersler Türkçe Okutulunca”, 25 Ocak 1973.
- Birlik Gazetesi, “Filoloji Fakültesine De Yazılacaklar”, 22 Mart 1977.
- Birlik Gazetesi, “Makedonya’da Türkçe Okuma yazma kursları”, 25 Ocak 1946.
- Birlik Gazetesi, “Tito Köprülü’sü ve Kazası Okullarındaki Durum”, 28 Eylül 1950.
- Birlik Gazetesi, “On Sene Türk Öğretmen Kursları”, 20 Ekim 1954.
- Birlik Gazetesi, “Gevgeli İlçesindeki Türk Okullarının Başarılarından Özetler”, 9 Eylül 1952.

Birlik Gazetesi, “Türkçe Öğrenim Görmek İstiyorlar”, 6 Haziran 1972.

Birlik Gazetesi, “Yanlış Bir Rapor Üzerine”, 19 Ekim 1972.

Birlik Gazetesi, “Kalkandelen Kiril Pejcinovic Lisesinde Türkçe 1. Sınıfta Açılacak”, 23 Ağustos 1973.

Birlik Gazetesi, “Türkçe 5. Sınıf Açıldı”, 16 Eylül 1976.

Bray, M., *Education and the Rural Poor: Concepts, Policies and Practices*, Routledge, 1991.

Brubaker, Rogers, "National Minorities, Nationalizing States, and External National Homelands in the New Europe.", *Daedalus*, vol. 124, no. 2, 1995.

Brunnbauer, M. Ulf, *Geschichte der Balkanstaaten im 20. Jahrhundert*, München: R. Oldenbourg Verlag, 2004.

Carter, F. W. *The Commonwealth of the Balkans*. Praeger Publishers, 1997.

Carter, Richard. *The Politics of Education under Occupation: The Case of Macedonia, 1915-1918*. Cambridge Historical Studies, 1930.

Čekić, Smail., & Vejzović, Jasmina. "Education Policies in Socialist Yugoslavia: Case Studies from Macedonia and Kosovo." *Balkan Studies Journal*, 24(2), 1996.

Çelik, Mahmut. “Makedonya-İştîp Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Tarihçesi”, *Hikmet - Uluslararası Hakemli İlmi Araştırma Dergisi*, Gostivar, 2013.

Constantinescu, Ion. *Educația Aromânilor din Macedonia după Războaiele Balcanice*. București: Editura Universității din București, 1924.

Couverture, Jacques. *L'enseignement en Macédoine sous l'occupation bulgare*. Lyon: Éditions Balkaniques, 2002.

Couverture, Jacques. L'enseignement en Macédoine sous l'occupation bulgare (1941-1944): Une tentative d'assimilation culturelle. Lyon: Éditions Balkaniques, 2002.

Danforth, Loring M. The Macedonian Conflict: Ethnic Nationalism in a Transnational World. Princeton University Press, 1995.

Дамјановски Анатолој, четриесет години слободен развој на воспитанието и образованието во Македонија 1943-1983, во книгата: “Воспитание и Образование во Македонија 1943-1983”, 1985.

Деган Владимир - Ђуро. Заштита маџина на Балкану путем меѓународних уговора, сп. Гласник. Сарајево, бр. 10, 1974.

Димитров Георги, *Българската културна политика в Македония (1941-1944)*. София: Издателство на БАН, 1989. s.310.

Димитров, Илия. *България и Втората световна война: Митове и факти*. София: Издателство Просвета, 1998. s. 142-189.

Dedijer, Vladimir. The War Diaries of Vladimir Dedijer. University of Michigan Press, 1990.

Dimitrov, T. Българската образователна политика в Македония по време на Първата световна война. София: Наука и изкуство, 2009.

Dimou, Augusta. “Communist Education and National Identity: Language Politics in Socialist Yugoslavia.” Nationalities Papers, vol. 36, no. 2, 2008.

Djilas, Milovan. Wartime: With Tito and the Partisans. Harcourt Brace Jovanovich, 1977.

Dogo, Marco. La questione jugoslava: il passato e il presente della ex Jugoslavia. Milano: Mondadori, 1995.

Ђорђевић, Radovan. Razvoj obrazovanja u Makedoniji: Istorijski pregled. Univerzitet u Nišu, 1998.

Dorđević, Svetislav. Školske reforme u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca. Novi Sad: Matica Srpska, 1928.

Dupont, Étienne. L'éducation dans les Balkans après les guerres. Paris: Presses Universitaires de France, 1925.

Dupont, Étienne. Les systèmes éducatifs dans les Balkans: Perspectives historiques et contemporaines. Presses Universitaires de France, 1984.

Ekmečić Milorad. *Stvaranje Jugoslavije 1790–1938*. Prosveta, Beograd, 1989.

Emin Osman, Balkanlarda Türk Kültürünün Kaybolan Değerleri Kuzey Makedonya, Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi, Gümüşhane, 2020.

Emin Osman, İkinci Dünya Savaşından Sonra Makedonya'da Türkçe Eğitimin ve Türkçe Dersin Gelişimi, HİKMET, Uluslararası Hakemi İlmi Araştırmalar Dergisi, Gostivar, 2014.

Eriş Eren Atala, Yücelciler Yugoslavya'da Gizli Türk Teşkilatı, Mavi Gök yayınları, 2024.

Еди Ќела, "Културно-просветниот живот во Струга и Струшко (1944-1959) со посебен осврт на Турците, Скопје, 2007.

Елимов Ристо, Факелот од Серменин, Гевгелија, 1974.

Енциклопедија Југославије (књига пета). „Југославенски лексикографски завод“, Загреб 1962.

Fournier, Michel. Les écoles en Macédoine: Évolution et enjeux (1913-1915). Toulouse: Éditions Sociales, 1928.

Gashi Shkëlzen, Arsimi në Maqedoni gjatë viteve të Luftës së Dytë Botërore (1941-1944). Revista Pedagogjike, 1995.

Grey Charles H. "Observations on the Minority Rights in Vardar Macedonia (1923-1933): Reports and Petitions to the League of Nations." London: Balkan Committee Publications, 1928.

Г.Е. Трећи Конгрес Организације Муслимана Јужне Србије, Јужна Србија, Скопље 1922, књ.1, бр.4.с.190

Гелев Д, Народимте учители во НОВ во Југоисточна Македонија во учебната 1944-45 година, Штип, 1985, стр. 81 -82.

Глигор Тодорсоки, Просветната политика на Кралството Србија во Македонија по Балканските Војни 1912-1915 година, просветно дело, 1975, с.11-30.

Ѓорѓи Лумбуровски Ѓорѓи Лазаревски, Некои Карактеристики Во Седумдесетгодишниот Развој на Образованието Во Битола и Битолско, Македонско Научно Друштво –Битола Република Македонија Macedonian Science Society –Bitola, Republic of Macedonia, 2015.

Горелов, Сергей. *Югославское сопротивление в годы Второй мировой войны*. Москва: Воениздат, 1981. с. 98-125.

Hadžić, Haris. *Образovanje na Balkanu u Osmanskom i poslijeratnom periodu*. Fakultet političkih nauka, Univerzitet u Sarajevu, 2003.

Hamzaoglu Yusuf, Doğu Makedonya’da Türkçe Eğitim Sorunu. Köprü, Sayı 10, Üsküp, 2010.

Hasan Hamdi, Makedonya’da Türkçe Eğitim ve Abdülhakim Hikmet Doğan, Birlik Yayınları, Üsküp, 1998.

Hayber Abdülkadir, Makedonya’da Türkçe Öğretimi (üniversite düzeyinde). Balkan Ülkelerinde Türkçe Eğitim ve Yayın Hayatı Bilgi Şöleni - Bildiriler. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1999.

Hoca Fadil, Balkanlarda Türk Kültür Mirası, Uluslararası Vizyon Üniversitesi, Balkan Araştırmaları Enstitüsü yayınları, Gostivar, 2023.

Hoxha, Alim. Roli i shkollave në formimin e identitetit kombëtar në Maqedoni.

Shkodër: Shtëpia Botuese e Arsimit, 1929.

I. Banac, *The National Question in Yugoslavia: Origins, History, Politics*, Cornell University Press, 1984.

İbrahim Nazım, *Makedonya - Üsküp Türk Dili Ve Edebiyatı Bölümü Tarihçesi*, Hikmet - Uluslararası Hakemli İlmi Araştırma Dergisi, Gostivar, 2013.

İbrahim Tahsin, Karaberzat Mine, 2023/2024 öğretim yılında K. Makedonya’da Türkçe Eğitimin Durum Tespiti, MATÜSİTEB, Üsküp, K. Makedonya Cumhuriyeti, Nisan 2024.

İsmai T. İsmail, “Halk Kurtuluş Savaşında Manastır Türkleri,” *Sesler Aylık Toplum ve Sanat Dergisi*, Yıl 16 Sayı 149, Ekim 1980.

Иванов, З. Георги. *Образователната политика в Македонија след войните*. Софија: Народна Просвета, 1921, s. 145

Иванов, З. Георги. *Образование и политика на Балканите: Историја и съвременност*. Софийски универзитет, 2002.

Илиевски Ѓорѓи, Дебар и дебарско низ историјата, Меѓународен Центар за Славјанска Просвета, 2018.

Johnson T, Harold. *Education and Assimilation Policies in the Balkans: The Case of Turkish Schools in Macedonia, 1912–1929*. Cambridge University Press, 1932.

Jovanović, Dušan. *Istorija školstva u Srbiji i Balkanu*. Beogradski univerzitet, 2008.

Jovanović, Dušan. *Školstvo u oslobođenim krajevima: Problemi i izazovi*. Beogradski univerzitet, 1996.

Jovanović, Slobodan. *Ustavobranitelji i njihova vlada*. Srpska književna zadruga, Beograd, 1939.

Jovanović, Života. *Jugoslavija u Drugom svetskom ratu 1941-1945*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 2002.

Јовановиќ Марија, Просветно-Политичките Прилики во Вардарска Македонија, НИО Студентски Збор, Скопје, 1983.

Јовановиќ Владо, *Југословенска држава и јужна Србија*. Београд: Српска академија наука и уметности, 2005.

Јовановиќ, Живота. *Југославија у Другом светском рату: Народноослободилачка борба и социјалистичка револуција*. Београд: Институт за савремену историју, 1985.

Јовановиќ, Слободан. *Влада Александра Карађорђевића*. Српска књижевна задруга, Београд, 1939, s.368

Karaula, Željko. *Образовна политика u Kraljevini Jugoslaviji: primjer Hrvatske 1918.–1941*. Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2012.

Камберски Киро, Од буквар до универзитет, Скопје, 1994.

Кантарџиев Ристо, Историја на Образованието и Просветата во Македонија од средина на XIX век до 50-те години на XX век, МАНУ, прилози, XXII, Одделение за општествени науки, Скопје, 1991.

Кантарџиев Ристо, Историја на Образованието и Просветата во Македонија, Просветно Дело Скопје, 2022.

Картов Владо, Културно-Просветната политика на владејачките режими на Југославија спрема македонскиот народ во период меѓу двете светски војни, докторска дисертација, ракопис, Скопје, 1973.

Karge, H. Education in Yugoslavia's Cultural and Political System: A Vehicle for Political Socialization? *European History Quarterly*, S.40(4)2010.

Korkusuz Elif, Temizyürek Fahri. "1944-1989 Yılları Arasında Bulgaristan'da Türkçe Eğitimi." *International Journal of Languages' Education and Teaching*, cilt 7, S.2, 2019.

Kostić, Aleksandar. Razvoj školstva u Južnoj Srbiji posle oslobođenja. Beograd: Prosvetni Pregled, 1924.

Kovačič, Ivan. Šolstvo na Balkanu in vpliv vojn na izobraževanje. Ljubljana: Slovenska Akademija Znanosti, 1924.

Krauss, Friedrich. Erziehung und Politik in den Balkanländern. Leipzig: Verlag Quelle & Meyer, 1934.

Керими Кадри Салим, Судбинаа на Организацијата “Јуџел”, - “Судскииот” Процес Против Јуџелциите-, Adeksam, 2022.

Киро Камберски, Од буквар до универзитет, Скопје, 1994.

Кузель Никола, Рад Нардоног Универзитета у Скопју на просвећивање села на југу, “Народне просвечивање” Београд, 1941.

Κωνσταντίνιδης, Δημήτριος. *Τα σχολεία της Μακεδονίας και η ελληνική τους ταυτότητα*. Αθήνα: Ελληνική Ακαδημία, 1928.

Lambert, Pierre. L'éducation en temps de guerre: Les politiques éducatives en Macédoine. Éditions Gallimard, 1926.

Lampe, John. Yugoslavia as History: Twice There Was a Country. Cambridge University Press, 2000.

László, Balogh. Jugoszlávia partizánharca a második világháború alatt. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 1976.

Leclerc, Anne-Marie. Femmes dans la résistance: Les partisans en Yougoslavie 1941-1945. Paris: Editions du Seuil, 1995.

Leclerc, Jacques. La politique éducative en Macédoine sous la domination serbe. Lyon: Éditions de l'Université, 1927.

Leontik Mariya, *Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nde Türkoloji Çalışmalarının Gerçekleştirildiği Kurumlar*, PALIMPSES T International Journal for Linguistic, Literary and Cultural Research, Cilt 6, Sayı 11, İştíp, 2021.

Lory, Bernard. *Balkans: Des nationalismes à la guerre*. Paris: Editions Complexe, 1996.

Malcolm, N. *Bosnia: A Short History*. NYU Press, 1996.

Marković, Predrag. *Prosveta i školski sistem na Balkanu u XIX veku*. Istorijski institut, Beograd, 1949.

Марковиќ, Јован. *Младински училишта во Македонија за време на војните*. Скопје: Државна Печатница, 1924.

Марковић К. Севтозар, Иванович Јакоб, Школство Јужне Србије, од 1912-1937, Споменица, двадесетпетгодишњице ослобођења Јужне Србије, 1912-1937, Скопје, s.1937.

Марковић Стево, Неколико Утисака с пута кроз Јужну Србију, Скопље и Јужна Србија, Београд, 1925.

Марковић, Светозар К. и Ивановић, Јаков, „Убрзани курсеви у Јужној Србији: Изазови у настави и језичким баријерама.“ Споменица 25-годишњице ослобођења Јужне Србије, Скопље, 1937.

Мехметбашић Ахмет, Медреса, Јужни преглед, Скопље, 1927 s. 126.

Министарство Просвете Краљевине СХС. „Школски систем у Јужној Србији: Закон о народним школама и његова примена (1904–1929).“ Београд: Просветни гласник, 1930.

Митов Р. Христо, *Българската национална идея и образователната политика в Македония*. София: Академично издателство, 1985.

Михайловић, Драго. *Партизанска борба у Македонији 1941-1944*. Скопље: Институт за националну историју, 1971.

Мишковић Љубица, "Образовните политики во окупирана Македонија

Milazzo, Matteo J. Partizani i četnici: sukob u okupiranoj Jugoslaviji. Beograd: Narodna knjiga, 2004.

Milinković, N. Obrazovanje u Makedoniji tokom Prvog svetskog rata. Beograd: Istorijski institut, 2010.

Miller, William. Nationalism and Education in the Balkan States. Chicago: University of Chicago Press, 1929.

Mladenović, Jovan. Nastava i upravljanje školama u novim krajevima. Beograd: Državna Štamparija, 1923.

Müller, Johannes. Bildung und Politik auf dem Balkan: Die Entwicklung der Bildungssysteme in Südosteuropa. Springer Verlag, 2000.

Mustafa Karahasan, "Kurtuluş Savaşında Türkler." Birlik, 13 Şubat 1971.

Mustafa, Ali. Arsimi dhe nacionalizmi në Maqedoni (1912–1940). Tiranë: Akademia e Shkencave, 1938.

(1941-1944)." *Историја и современост*, број 14, 1995, s. 120-138.

Μάζης, Ιωάννης. *Η Γεωπολιτική της Γιουγκοσλαβικής Κρίσης: Εθνοτικές Συγκρούσεις και Διεθνείς Αντιπαραθέσεις στα Βαλκάνια*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 2002.

Nada Yurukova, "1944/45 Öğretim Yılında Makedonya'da Öğretmen Kursları," Sesler Aylık Toplum ve Sanat Dergisi, Sayı: 188, 1984.

Нада Јурукова, Културно-просветни појави и процеси во Македонија (1944-1953), ИНИ, Скопје 2003, s.82

Nathalie Clayer, Xavier Bougarel. Europe's Balkan Muslims: A New History. London: C. Hurst & Co. Publishers, 2013.

Нацев, Ј. *Образованието и општествените промени во Македонија од 1945 до 1990 година*. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите., 1999, s. 38-60.

Nedić, Milorad. Razvoj osnovnog školstva u Srbiji 1918-1938. Novi Sad: Matica Srpska, 1938.

Новитовић Јеротије, Средње школе у Краљевини С.Х.С. Јубиларни зборник и рада СХС 1. XII,1918-1928, Издање матице живих и мртвих СХС 1928, Београд, 1928, I,део, s.400-402.

Novak, Jože. Šole v novih ozemljih: Analiza obdobja 1913-1918. Maribor: Državna Tiskarna, 1927.

Nuredin, Abdülmecit. "Dünden Bugüne Makedonya Türkleri." Hikmet Dergisi, S. 11, 2008.

Nuredin, Abdülmecit. "The judicial system in Macedonia at the beginning of the 20th century." Sui Generis, Gostivar, 2024.

Nuredin, Abdülmecit. Osmanlı Sonrası Makedonya. Matüsiteb Yayınları, 2008.

Nuredin, Abdülmecit. Uluslararası Hukuk ve Ülke Mevzuatı Bağlamında Makedonya'da Türkçe Eğitimin Statüsü. Doğu-Batı Düşünce Dergisi, Balkanlar-III, Özel Sayısı, Ankara, 2019.

Nuredin, Abdülmecit. Yücel Dramı ve Kalplerdeki Sızının 65. Yılı. Yeni Balkan Gazetesi, Üsküp, 17.09.2012.

Nuredin, Abdülmecit. The Initiation Phase of Turkish Education in the Depths of History (21 December 1944). Vision International Scientific Journal, Volume 8, Issue 2, September 2023.

Pavlowitch, S. A History of the Balkans 1804-1945. Longman, 1999.

Pavlowitch, Stevan K. Yugoslavia: A History of the Balkans, 1941–1945. Cambridge University Press, 2003.

Périer, M. Claire. Les politiques éducatives dans les Balkans sous occupation: Une étude comparative des cas de la Macédoine et de la Bulgarie (1941-1944). Paris: Presses Universitaires de France, 1998.

Petrović, Aleksandar. Nacionalni obrazovni sistemi Balkana. Srpska akademija nauka i umetnosti, 1999.

Petrović, Aleksandar. Obrazovni sistem u Osmanskom carstvu: Škole i učitelji na Balkanu. Srpska akademija nauka i umetnosti, 1962.

Petrović, Tanja. "The Role of Language and Education in the Yugoslav Wars: The Case of Minority Rights." *Journal of Southeast European Studies*, S.8(3), 2010.

Педагошка Југославија, 1918-1938, Београд, 1929.

Педагошка Југославија, 1918-1938, Београд, 1939.

Педагошка енциклопедија 1, Нови Сад, 1989.

Петковски, Т. Образование у Македонији у контексту Југословенске Федерације. Београд: Академија наука и уметности., 1979.

Петров Иван, *Образователната система в новоосвободените земи (1941-1944)*. Пловдив: Университетско издателство, 1995.

Петров, Ѓорѓи. *Образовните политики во Балканот*. Велес: Издавачки Завод, 1930.

Петровић, Милош. *Србија у Великом рату 1914–1918: Политика, економија и друштво*. Београд: Српска академија наука и уметности, 1927.

Петровић, Михаило, "Просвета и идентитет: Језичка политика у Социјалистичкој Југославији." *Историја Балкана*, vol. 2, бр. 1, 2002.

Повијест Школства и Педагогије у Хрватској, 1958, s.334

Pirjevec, Jože. Tito und seine Partisanen: Der Widerstand im Zweiten Weltkrieg auf dem Balkan. Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 2008.

Popescu, Gheorghe. Școlile românești din Macedonia: Contribuții culturale și politice. Cluj: Institutul de Studii Balcanice, 1927.

Poulton, Hugh. Minorities in the Balkans: Yugoslavia and its Successor States. Minority Rights Group International, 1997.

Psacharopoulos, G. "Returns to Investment in Education: A Global Update." *World Development*, S.22(9), 1994.

Παπαδόπουλος, Νικόλαος. *Η εκπαίδευση στην Μακεδονία μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους*. Θεσσαλονίκη: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις, 1925.

Rade Gogov, Halk Kurtuluş Savaşında Türkler, Birlik Yayınları, Üsküp, 1992.

Radić, Josip. „Reorganizacija školstva u Kraljevini SHS: Slučaj turskog jezika u Makedoniji.“ Zagreb: Obrazovni godišnjak, 1923.

Radić, Stjepan. "Les politiques d'assimilation et les droits des minorités dans le Royaume des Serbes, Croates et Slovènes (1923-1933)." Paris: Comité des Balkans, 1929.

Radić, Stjepan. Hrvatski odgoj u Makedoniji: Povijesni izazovi. Zagreb: Hrvatska Naklada, 1923.

Radojević, Mira ve Radovanović, Ljubodrag. Srbija u Drugom svetskom ratu: 1939-1945. Beograd: Institut za savremenu istoriju, 2011

.Ramet, Sabina. P. The Three Yugoslavias: State-Building and Legitimation, 1918-2005. Bloomington: Indiana University Press, 2006.

Recepi, Nasir. Üsküp İsa Bey Medresesi'nin Dünü ve Bugünü. "100. Yılında İmam Hatip Liseleri" Uluslararası Sempozyumu - Bildiriler, 23-24 Kasım 2013, İstanbul, 2015.

Redzepe, Nasir. "Üsküp İsa Bey Medresesi'nin Dünü ve Bugünü." 100. Yılında İmam Hatip Liseleri, Değerler Eğitimi Merkezi, 2011.

Rossi, Giovanni. L'educazione nei Balcani: Evoluzione storica e culturale. Università di Bologna, 2000.

Roux, Michel. Les Albanais en Yougoslavie: Minorité nationale, territoire et développement. Paris: Editions de la Maison des Sciences de l'Homme, 1992.

Rusinow, D. The Yugoslav Experiment 1948-1974. University of California Press, 1977.

Rusinow, D. Yugoslavia: Oblique Insights and Observations. University of Pittsburgh Press, 1997.

Ристовски Блаже, *Историја на македонската нација*. Скопје: Култура, 1979.

Sánchez, Juan. La lucha de liberación en los Balcanes: Yugoslavia 1941-1945. Madrid: Editorial Complutense, 1984.

Sanlı, Ferit Salim. "Yücel Hareketi ve Makedonya Türklüğü." *Düşünce Dünyasında Türkiz*, cilt 3, sayı 18, 2012.

Sargeant, W. Mary. Education in Conflict Zones: A Case Study of Macedonia under Bulgarian Rule. London School of Economics Press, 1927.

Schraml, Helmut. Partisanen im Zweiten Weltkrieg: Widerstand und Verbrechen auf dem Balkan. Munich: Rombach Verlag, 1985.

Sevinç Çocuk Dergisi, "Konçe Köyünde 44 Öğrenci Var," Yıl: 34, Mayıs – Haziran 1985.

Sezgin, Lütfiyi. 1912-1990 Yılları Arasında Makedonya Türkleri: Eğitim, Kültür ve Toplum Hayatı. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2019.

Silber, L. & Little, A. Yugoslavia: Death of a Nation. New York: Penguin Books, 1995.

Šimunović, Ivan. *Образование на Балкану: 1912-1918*. Split: Sveučilišna Biblioteka, 1926.

Škarić, Ante. *Образование у кралевини SHS: Historijski pregled*. Zagreb: Hrvatska Školska Knjiga, 1925.

Smith, Jaon. *Education and Cultural Assimilation in Macedonia during World War I*. London: Routledge, 2005.

Stojanović, D. *Les transformations de l'éducation en Yougoslavie après la Seconde Guerre mondiale*. Editions Balkans, 1988.

Светозар, К. Марковић, Ј. Ивановић, „Школство Јужне Србије од 1912–1937“, Споменица 25-год. ослобођења Јужне Србије, Скопље 1937.

Симић, Душан. *Језик и идентитет у Југославији: Од социјализма до национализма*. Београд: Завод за издавање уџбеника, 2004.

Соколов, Лазар. *Бројната состојба и социјалната структура на средношколската интелигенција во Вардарска Македонија*. Гласник ИНИ, Скопје, 1960.

Стојанов, Стефан. *Македонија под немска и бугарска окупација 1941-1944 г. Софија: Издателство на Бугарската Академија на Науките*, 2000.

Стојановић, М. *Реформе образовања у Југославији и развој система за образование наставника*. Београд: Институт за педагошка истраживања, 1971.

Стојановски, Тоше. *Остварувањето на националната рамноправност во основното воспитание и образование во СРМ, во книгата: “Воспитание и Образование во Македонија 1943-1983”*, 1990.

Стојановски, Б. *Историјата на образованието во Македонија*. Скопје: Просветно дело, 1980.

Стоянов, З. Иван. България през Първата световна война: Политически и военни аспекти. София: Академично издателство, 1928.

Стоянов, З. Иван. Образователни реформи в окупираните територии на Македония (1915–1918). София: Университетско издателство, 1935.

Şükrü Ramo, “Bregalnica Türkleri Savaş'ta”, Birlik, 11 Ekim 1972.

Şükrü Ramo, “Makedonya Kadınları Savaş'ta”, Sesler Aylık Toplum Sanat Dergisi, Sayı 175 Yıl 19, Nisan 1983.

Tahiri, Besnik. *Edukimi në Maqedoni gjatë periudhës së Luftërave Ballkanike*. Tiranë: Akademia e Shkencave Shqiptare, 1922.

Taylor, George. *Education and National Identity in the Balkans: The Case of Macedonia*. Oxford University Press, 1993.

Темов, А., *Образовниот систем во Македонија (1945-1990)*. Скопје: Институт за национална историја, 1995.

Todorovski Gligor, “1919-20 Yılları Arasında Makedonyada Yaşayan Halklar ve Komünist Partisi”, Sesler Aylık Toplum ve Sanat Dergisi, Yıl 7, Sayı 62-63, Ocak – Şubat 1972.

Todorovski Gligor, “Balkan Savaşlarından Sonra Türk Çocuklarının Eğitimi”, Sesler Aylık Toplum ve Sanat Dergisi, 1966.

Тодоровски Глигор, *Македонскиот народ во народноослободителната војна*. Скопје: Институт за национална историја, 1980.

Tomasevich, Jozo. *War and Revolution in Yugoslavia, 1941–1945: The Chetniks*. Stanford University Press, 1975.

Trček, Miha. *Pogled na šolstvo v Makedoniji*. Celje: Slovenska Založba, 1930.

Tunç Bilal, Canbay, Meryem, "Makedonya'daki Türklerin Özgürlük Mücadelesinde Yücel Teşkilatının Yeri ve Önemi." *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, cilt 10, sayı 4, 2021.

Türk Öğretmen Okuluna Kadro”, Birlik Gazetesi, Üsküp, 30 Ağustos 1953.

Türksoylu Ercan, Yücel Teşkilatı Yugoslavla Türklüğünün Direniş Mücadelesi 1945-1948, Astana Yayınları, 2020.

Vujić, Đuro. *Školstvo u novim jugoslavenskim zemljama*. Dubrovnik: Jadranski Izdavački Zavod, 1930.

Весник “Наша Реч”, S.9, 05.01.1940

Весна Јовковска, Првите училишта на македонски јазик во Битола и Битолско, Macedonian Science Society –Bitola Republic Of Macedonia, Contributions 19-20, Bitola, 2015.

Владановић, Милан, „Утицај недостатка наставних материјала на развој школства у Јужној Србији.“ Београд: Просветни гласник, 1920.

Владимир Симов, Просветната политика на Народна Република Македонија (1944-1953) УКИМ,, Филозофски Факултет, Институт за Историја, Магистерски Труд, Скопје, 2010..

Wilkinson, Henry R. *Education in the Balkans: Policies and Challenges in Macedonia (1913-1915)*. London: Oxford University Press, 1923.

Загинаа во името на слобода, Собрание на Општина Гостивар, Гостивар, 1980.

Zwitter, Fran. *Resistenza e guerra civile nei Balcani (1941-1945)*. Roma: Laterza, 2001.

Monografiler

Çelik Mahmut, Gürel Zeki, Makedonya İştîp “Gotse Delçev” Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Monografisi, İştîp “Gotse Delçev” Üniversitesi Filoloji Fakültesi Yayını, 2016.

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“. 70 години просвета, образование, наука - Виша педагошка школа, Педагошка академија „Св. Климент Охридски“, Педагошкиот факултет „Св. Климент Охридски“ – Монографија. Маг-ан дизајн. Скопје, 2017.

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје Филолошки Факултет „Блаже Конески“, Монографија на Филолошкиот Факултет „Блаже Конески“ 2006-2021 по повод 75 години од основањето 1946-2021, Üsküp, 2021.

Kuzey Makedonya Resmi Gazetesi

Службен весник на НРМ, бр. 1/47, 1947.

Службен весник на НРМ, бр. 38/48, 1948.

Службен весник на НРМ, бр. 35/59, 1959.

Службен Весник на РМ. бр.153, 2014

Службен Весник на СРМ

<https://www.svesnik.com.mk/Issues/0B4BB5F864F645AB97184F68FFFCDF91.pdf> (erişim tarihi: 28.06.2024)

Kuzey Makedonya İstatistik Kurumu Yıllıkları

Statistical Yearbook of the Republic of Macedonia 1968

Statistical Yearbook of the Republic of Macedonia 1999)

<https://www.stat.gov.mk/PrikaziPublikacija.aspx?id=34&rbr=407>

(erişim tarihi: 28.02.2021)

Statistical Yearbook of the Republic of Macedonia 2000

<https://www.stat.gov.mk/PrikaziPublikacija.aspx?id=34&rbr=404>

(erişim tarihi: 15.04.2022)

Statistical Yearbook of the Republic of Macedonia 2005

<https://www.stat.gov.mk/PrikaziPublikacija.aspx?id=34&rbr=437>

(erişim tarihi: 19.06.2022)

Statistical Yearbook of the Republic of Macedonia 2010
<https://www.stat.gov.mk/PrikaziPublikacija.aspx?id=34&rbr=114>

(erişim tarihi: 07.09.2023)

Statistical Yearbook of the Republic of Macedonia 2015
<https://www.stat.gov.mk/Publikacii/PDFSG2015/06-Obrazovanie-Education.pdf> (erişim tarihi: 17.10.2023)

Statistical Yearbook of the Republic of North Macedonia 2020
<https://www.stat.gov.mk/Publikacii/SG2020/SG2020-Pdf/06-Obrazovanie-Education.pdf> (erişim tarihi: 14.12.2023)

Statistical Yearbook of the Republic of North Macedonia 2024
(<https://www.stat.gov.mk/publikacii/2024/SG2024-web.pdf>)
(erişim tarihi: 07.09.2024)

Çevrimiçi Kaynaklar:

<https://dic.edu.mk/wp-content/uploads/2020/11/IE-Gostivar-Gostivar.pdf> (erişim tarihi: 26.10.2022)

<https://cvetandimov.edu.mk/Documents/> (erişim tarihi: 24.10.2021)

<https://dimitarvlahov.edu.mk/istorijat/> (erişim tarihi: 16.03.2023)

<https://josipbroztito.edu.mk/za-nas/istorijat/> (erişim tarihi: 16.03.2023)

<https://www.nstejn.edu.mk/historiku/> (çevrimiçi: 06.12.2021)

<https://dribrahimtemo.edu.mk/index.php/tr/okulumuzhakkinda> (erişim tarihi: 12.04.2022)

<https://csamoil.edu.mk/историјат/> (erişim tarihi: 09.03.2022)

<https://alifethiokyar.weebly.com/10471040-1059106310481051104810641058104510581054.html>

(erişim tarihi: 28.01.2022)

https://tika.gov.tr/detail-makedonyada_mustafa_kemal_ataturk_ilkogretim_okulu_hizmete_acild/(erişim tarihi: 18 Mart, 2021)

<https://www.yenibalkan.com/haber/isa-bey-medresesi-hukumet-tarafindan-akredite-edildi-32414.html> (erişim tarihi: 28 Nisan, 2024)

http://ooudragastojanovska.edu.mk/wp-content/uploads/2021/03/Nastaven_kadar_vo_predmetna_nastava.pdf (erişim tarihi: 29.11.2023)

http://www.karbinci.gov.mk/Општини/Образование_и_детска_заштита/Осносно_образование.aspx (erişim tarihi: 04.12.2023)

<https://www.yenibalkan.com/haber/tika-dan-ogretmen-yetistiren-uskup-pedagoji-fakultesi-ne-destek-31715.html> (erişim tarihi: 28.05.2024)

<https://dic.edu.mk/wp-content/uploads/2024/11/ООУ-„Мустафа-Кемал-Ататурк”-с.Долно-Количани-Студеничани.pdf> (erişim tarihi: 22.01.2024)

<https://dic.edu.mk/wp-content/uploads/2021/Самоеваулација-2021.pdf> (erişim tarihi: 09.01.2021)

<https://jasharbejshkupi.edu.mk/> (erişim tarihi: 18.01.2024)

<https://ooudimceagaberot.eu.mk/index.php/about> (erişim tarihi: 28.04.2024)

<https://oougocedelcev.mk/за-нас/> (erişim tarihi: 22 Şubat, 2024)

<https://oougocedelcevstip.mk/историјат-и-лична-карта-на-училиштето/> (erişim tarihi: 09.04.2024)

<https://ooutosoarsov.edu.mk/за-нас/> (erişim tarihi: 28.02.2024)

<https://opstinabosilovo.gov.mk/wp-content/uploads/2016/11/Godisna-Programa-Goce-Delcev-Bosilovo-2022-2023.pdf> (erişim tarihi: 19.02.2024)

https://opstinabosilovo.gov.mk/wp-content/uploads/2023/01/sv.Kiril-i-Metodij-godisna-programa-2022-23_compressed.pdf (erişim tarihi: 12.03.2024)

<https://opstinavasilevo.gov.mk/wp-content/uploads/2023/01/програма-за-работа-на-ООУ-Гоце-Делчев-Василево-за-2023-2024г.pdf>

(erişim tarihi: 27.02.2024)

https://tika.gov.tr/detail-tika%27dan_kuzey_makedonya%27da_yasayan_turklere_egitim_destegi/ (erişim tarihi: 10 Ekim 2020)

https://tika.gov.tr/detail-makedonyada_mirko_milevski_lisesinin_ek_binasi_hizmete_acildi/ (çevrimiçi:24.01.2022)

https://tika.gov.tr/detailtika%27dan_kuzey_makedonya_ya_tibbi_ekip_man_destegi/ (erişim tarihi: 03.Mart 2014)

<https://tika.gov.tr/tikadan-kuzey-makedonyadaki-uluslararası-balkan-universitesine-ekipman-destegi/> (erişim tarihi: 27.03.2024)

<https://tika.gov.tr/wp-content/uploads/2023/01/Faaliyet-Raporu-2014.pdf> (erişim tarihi: 18 Mayıs 2024)

<https://ooubatstvoedinstvoohrid.edu.mk/about/> (erişim tarihi: 12.01.2023)

<https://tika.gov.tr/detail-basbakan-yardimcisi-bekir-bozdog-makedonyada-tika-projelerinin-acilislarini-gerceklestirdi/> (erişim tarihi: 03 Temmuz 2012)

<https://tika.gov.tr/detail-tika%27dan-kuzey-makedonya-ya-tibbi-ekipman-destegi/> (erişim tarihi: 10 Kasım 2022)

<https://csoo.edu.mk/images/stories/lista%20na%20sredni%02ucilista.pdf> (erişim tarihi: 18.01.2022)

<https://dic.edu.mk/wp-content/uploads/2020/11/IE-SEOU-Gostivar-Gostivar.pdf> (erişim tarihi: 26.10.2022)